

7. Орлов М. М. Методичні підходи щодо визначення характеристик регіону держави / М. М. Орлов // Системи озброєння і військова техніка. Науковий журнал ХУПС. Вип. 1 (1). – Х. : Харк. ун-т Повітряних Сил, 2005. – С. 72–78.

8. Шмаков О. М. Критерії складності оперативної обстановки у сфері охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки / О. М. Шмаков // Честь і закон. – 2006. – № 2. – С. 9–15.

9. Цырендоржиев С. В. Взаимодействие в бою. Замечания по теоретическим вопросам / С. В. Цырендоржиев // Военный вестник. – М., 1992. – № 7. – С. 37–41.

Надійшла до редколегії 01.03.2012 р.

УДК 378.091: 340.13

О. А. ПРИЛУЦЬКА

ДІЯЛЬНІСТЬ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ З УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ У ПІДВІДОМЧИХ ВИШАХ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Розглянуто нормативно-правову базу, яка підготовлена Міністерством внутрішніх справ України щодо забезпечення реформування системи відомчої освіти для підготовки кадрів ОВС у контексті глобалізаційних процесів.

Ключові слова: *відомча освіта, реформування, оптимізація, нормативно-правове забезпечення*

The article deals with the normative and legal basis worked out by the Ministry of Internal Affairs of Ukraine for providing the reforming of departmental education for training of law enforcement staff in the context of globalizing processes.

Key words: *departmental education, reforming, optimization, normative and legal provision*

Генеральний директор ЮНЕСКО на всевітній конференції з вищої освіти Коїтіро Мацуура (2009 р. у Парижі) назвав чотири рушійні сили, що визначають розвиток сучасної вищої освіти:

- 1) зростання потреби, виражене у збільшенні чисельності сучасного студентства;
- 2) диверсифікація вищих навчальних закладів, презентована появою вишу нового типу;
- 3) дія інформаційних і комунікативних технологій;
- 4) глобалізація як практика сучасної системи викладання у вищому навчальному закладі.

На конференції було підбито підсумки розвитку системи вищої освіти за першу декаду XXI ст.

Актуалізовані в доповіді аспекти в розвитку вищої школи визначають еволюційні тенденції, що характеризують сучасний стан освітньої системи України. Досвід її розвитку за останні десятиліття свідчить про активний пошук нових форм у наданні освітніх послуг, зміст яких повинен відповідати вимогам сучасності, а також про уважне ставлення до досягнень зарубіжної вищої школи, що дає можливість сприймати Україну як рівноправного члена європейського і світового співтовариства.

В умовах інтенсивної глобалізації особливого значення набуває культура правових відносин між учасниками цього процесу. Звідси – значення юридичної освіти стає як ніколи першорядним, а фахівці в галузі права та правоохоронної діяльності – як ніколи затребуваними.

Дослідницький інтерес до питань правового регулювання освітньої діяльності за допомогою її реформування з метою підвищення якості підготовки фахівців є достатньо високим як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі. Окреслена проблематика розглядається в багатьох аспектах. Так, звертає на себе увагу факт аналізу зарубіжного досвіду, використання якого може виявитися ефективним для національної практики. У роботах В. Бесчастного [6] Б. Ніколаєва [10; 11] аналізується правовий аспект організації підготовки юристів і співробітників ОВС у США, Франції, Великобританії і низці інших країн. Проблеми правового забезпечення реформ професійної освіти в Росії є центральними в дослідженнях Л. Петручака [12] і С. Дубровіної [7]. Дослідження Н. Легенського дозволяє оцінити значення нормативно-методичної бази для формування етичних стандартів у діяльності органів внутрішніх справ, що, на думку автора, відповідає “новим підходам у професійній підготовці співробітників ОВС” [9, с. 281].

Аналіз дисертаційних досліджень підтверджує факт стійкого інтересу до питань якісної підготовки майбутніх співробітників правоохоронних органів в умовах їх реформування. Так, Л. Дягілева разом з іншими акцентує на правовому аспекті в підготовці курсантів, що змістовно охоплює як національну, так і міжнародну практику [8].

Метою статті є визначення обов’язкових нормативно-правових матеріалів, які закріплюють юридичну основу освітньої діяльності, а також підтверджують управлінську ініціативу МВС щодо вдосконалення відомчої освіти.

Підготовка юридичних кадрів у країні здійснюється юридичними факультетами та інститутами, підвідомчими Міністерству освіти й науки України (далі – МОН), а також вищими навчальними закладами Міністерства внутрішніх справ. Забезпечення якісної підготовки фахівців у галузі права і правоохоронної діяльності вимагає проведення кропіткої роботи як зі створення комплексу нормативно-правових документів, що регламентують юридичну основу освітньої діяльності, так і з організації власне навчально-виховного процесу.

Формування комплексу – нормативно-правового й навчально-методичного – здійснювалося в контексті змістовних параметрів, визначуваних МОН,

про що свідчить пункт 1.2 “Положення про вищі навчальні установи МВС”, затвердженого наказом МВС України від 14.02.2008 р. № 62. Факт такої співвіднесеності є свідомством розгляду системи підготовки співробітників ОВС як складової єдиного процесу формування й виховання професійних кадрів у межах загальнодержавної управлінської політики.

Проте підготовка кадрів у системі МВС має низку особливостей, що знаходить своє відображення в нормативно-правових документах як, наприклад, у Рішенні колегії МВС України від 05.02.2007 р. “Про стан відомчої освіти, заходи щодо його удосконалення й поліпшення якості підготовки фахівців для системи МВС”. Як зазначено в указаному документі, в системі освіти відбулося “формування національної школи підготовки фахівців для органів внутрішніх справ”. Проте не всі показники відомчої освіти відповідають вимогам сучасної правоохоронної практики, що є наслідком “недостатнього рівня ефективності співпраці вищих навчальних закладів з практичними підрозділами” і відсутністю належної уваги до розвитку наукового потенціалу міліцейських навчальних закладів, унаслідок чого вирішення практичних питань боротьби зі злочинністю позбавлене теоретичного обґрунтування та аналітичного прогнозування.

Слід підкреслити, що цей документ визначає ті умови, за яких можливо сформувати й виховати “нове покоління фахівців для органів внутрішніх справ, які будуть здатні захистити національні інтереси, безпеку людини, суспільства і держави”. Серед управлінських рішень колегії МВС принципово значущими та найбільш перспективними постають:

- створення Департаменту з освіти і науки МВС як єдиного координаційного центру;
- затвердження програм підвищення кваліфікаційного рівня викладачів вищих навчальних закладів, розроблених разом з МОН України, без чого неможливо вирішити питання про якісну підготовку майбутніх фахівців;
- розробка методики оцінювання якості освітньої і професійної діяльності вузів МВС.

Саме аналіз стану освітньої системи МВС визначив об’єктивну необхідність її корекцій, суть яких презентовано в “Концепції реформування системи освіти МВС України і підвищення якості підготовки фахівців для органів внутрішніх справ” (Наказ МВС від 28.10.2007 р. № 411). Цей документ підтверджує, перш за все, відповідальність самого міністерства за рівень організації підготовки фахівців для органів внутрішніх справ, що пов’язане з проведенням необхідних дій і заходів, позначених у “Концепції”. Звертає на себе увагу той факт, що розробники Концепції взяли за основу не тільки такі базові документи, як закони України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про професійно-технічну освіту”, “Про міліцію”. Принципово значущими виявилися й укази Президента, ухвали Кабінету Міністрів України, рішення колегії МВС, що визначають завдання, напрями розвитку, характеристики відомчої освіти, затребувані сучасним суспільством. Обсяг нормативно-правової бази свідчить про увагу держави до питань формування й підготовки правоохоронного корпусу.

Ключовим підходом у вирішенні проблем сучасної відомчої освіти стає оптимізація (курсів наш – О.П.) функціонування всіх системних і структурних складових, оскільки тільки така практика дозволить досягти максимального результату.

Коло окреслених завдань є досить широким. Але необхідним видається виокремлення тих чотирьох, суть вирішення яких відповідає запитам сьогодення, а саме:

1) упровадження європейських освітніх норм і стандартів, а також позитивного зарубіжного досвіду підготовки фахівців, що сприятиме входженню національних правоохоронних органів у загальноєвропейське і світове поліцейське співтовариство як рівноправного професійного підрозділу і їх активній участі в сумісних діях з підтримки громадського порядку; протиборства міжнародному криміналітету, захисту цивільних прав і свобод;

2) удосконалення управлінської культури в системі підготовки фахівців, мета якої – раціональне визначення обсягу підготовки фахівців і розподіл державного замовлення;

3) корекція змісту освітніх програм з урахуванням сучасних економічних і соціальних реалій, а також практичного досвіду діючих співробітників ОВД, участь яких у навчально-виховному процесі є обов'язковою;

4) формування у курсантів і слухачів вишів МВС позитивного ставлення до науково-дослідної роботи як основи формування професійних знань і розвитку аналітичного мислення, що сприятиме становленню особи фахівця сучасного рівня.

Аналіз і впровадження зарубіжної практики в систему підготовки співробітників правоохоронних органів стало можливим після входження України в освітній Болонський простір у 2005 р. Проте стандартизація відомчої освіти щодо європейської і світової традиції позначена низкою особливостей. Мова йде не просто про юридичну освіту, але і про підготовку кадрів для правоохоронної діяльності, яка нерозривно пов'язана з національним чинником. З одного боку, здобування юридичної освіти та його актуалізація в правоохоронній практиці визначається конкретною правовою системою, а з іншої – юридична освіта в її традиційному розумінні – транснаціональне явище, позначене динамікою свого розвитку. Воно постійно зазнає зміни, відбиваючи нові рівні політичного, економічного та культурного стану суспільства.

У вирішенні цього завдання очевидними є труднощі як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Правові системи держав і пов'язані з ними структури органів внутрішніх справ різняться між собою, що робить проблематичним формування європейської зони юридичної освіти. У документах Болонського процесу немає офіційного поняття “Зона європейського юридичного простору”. Воно було запропоноване на щорічній зустрічі Європейської Асоціації Юридичних факультетів (European Law Faculties Association – ELFA) в Бірмінгемі (Великобританія) 20 – 22 лютого 2003 р. Об'єктивні відмінності між правовими системами і системами підготовки юристів і співробітників ОВС у різних країнах вимагають вирішення

питання про механізм диверсифікації юридичної освіти в контексті принципів і цілей Болонського процесу. За всієї складності вирішення цього завдання заслуговує на увагу сам факт звернення МВС до зарубіжного досвіду як до однієї з можливостей реформування системи підготовки кадрів для ОВС з метою її удосконалення в нових соціально-політичних і економічних умовах.

Якість підготовки кадрів для МВС знаходиться в прямій залежності від практики управління освітніми й виховними процесами у вищих навчальних закладах. У “Концепції реформування системи освіти МВС України” зазначено, що “підготовка фахівців здійснюється на підставі державного замовлення з урахуванням регіональних потреб у кадровому забезпеченні структурних підрозділів органів внутрішніх справ освітньо-кваліфікаційних рівнів “бакалавр”, “спеціаліст”, “магістр” [2, с. 399]. У контексті управлінської практики здійснюється перелік вищих навчальних закладів, авторитет яких визначає їх статус як базових. У “Розпорядженні про визначення базових навчальних закладів МВС України” (від 05.06.2008 р. № 612) зазначені Київський національний університет внутрішніх справ, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка, Львівський державний університет внутрішніх справ, Одеський державний університет внутрішніх справ, Донецький юридичний інститут Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. На сьогодні цей перелік зазнав певних змін, проте названі освітні центри зберегли своє лідерство в системі підготовки кадрів для ОВС. У цьому розпорядженні на керівників вищів покладаються завдання з підготовки навчальних програм і планів, за визначенням напрямків наукових досліджень, з розробки навчально-методичних матеріалів з профільних дисциплін.

Особливу увагу в нормативно-правових документах приділено змістовним параметрам освітнього процесу. В умовах динамічного інформаційного потоку, яким позначено сучасне життя, й дефіциту навчального часу визначення програмного змісту стає першорядним завданням. Його вирішення постає можливим у контексті так званої “юридизації” вищої юридичної освіти, коли зміст загальнотеоретичних і гуманітарних курсів коректується завданнями професійної підготовки фахівців-юристів. Звідси функціонально активною стає розробка інтеграційних курсів, що дозволяють не тільки розширити освітню навчальну сферу, але й закріпити професійно орієнтовані знання й навички. Вищі навчальні заклади завдяки самій суті виконуваних ними функцій (дослідницька діяльність, навчання і суспільний розвиток) повинні підсилити міждисциплінарний підхід у розробці програмного поля, визначенні змістовних напрямів і організації навчального процесу.

Зміст програмного забезпечення навчального процесу базується на комплексі теоретичних знань, але також включає формування й вироблення практичних навичок. От чому в ряді нормативних документів МВС розглядається практична підготовка майбутніх співробітників ОВС як складова

кваліфікаційної характеристики фахівця, що визначає якість правоохоронної діяльності. У “Концепції реформування системи освіти МВС” окремий розділ присвячений цьому питанню. Слід зазначити два принципові моменти у сприйнятті процесу формування практичних навичок у майбутніх співробітників правоохоронних органів: а) в основі практики лежать академічні знання (“Практичну підготовку необхідно проводитина базі здобутих знань та застосування їх у правоохоронній діяльності” [2, с. 402]; б) використання досвіду практикуючих співробітників (“Продовжити практику залучення працівників практичних підрозділів органів внутрішніх справ... до участі в .. проведенні занять” [Там же, с. 400]).

Однією з цілей “Концепції реформування...” є “...забезпечення тісного взаємозв’язку науки і практики” [Там же, с. 394]. Про необхідність розвитку наукових досліджень у межах вузівської практики йдеться в таких документах, як “Положення про вищі начальні заклади МВС” (Наказ МВС Україні від 14.02.2008 р. № 62), “Програма реформування системи освіти МВС України та підвищення якості підготовки фахівців для органів внутрішніх справ” (Наказ МВС України від 28.10.2007 р. № 411), “Положення про підготовку науково-педагогічних та наукових кадрів у вищих навчальних закладах МВС України” (Наказ МВС України від 28.04.2006 р.).

Сприйняття такої сфери діяльності, як наукова робота, в контексті міліцейського вузу видається багатоаспектним:

а) мова йде, перш за все, про рівень науково-теоретичної підготовки викладачів, які несуть основне навантаження в підготовці кадрів. Тому створення умов для формування відповідного рівня покладається на адміністрацію вищого навчального закладу, що реалізується у форматі ад’юнктури, наукового відрядження, науковій конференції тощо. Перспективною є форма стажування науково-педагогічних кадрів у практичних органах, що дає можливість коректувати теоретичні курси з урахуванням практичних новацій, вимог і запитів;

б) особливо підкреслюється сконцентрованість “роботи відомчих наукових установ та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів на проведенні пріоритетних прикладних досліджень з актуальних проблем практичної діяльності органів внутрішніх справ” [Там же, с. 401].

У зв’язку з цим корисним видається досвід зарубіжних колег, суть якого полягає в об’єднанні дослідницьких зусиль в аналізі тих питань і проблем, вирішення яких диктує час. Так, наприклад, у вирішенні проблеми безладів під час футбольних та інших масових заходів беруть участь представники органів внутрішніх справ і фахівці університетських і дослідницьких установ для аналізу й вироблення дій з їх припинення. Одним із прикладів такої взаємодії може бути співпраця поліцейської академії Нідерландів (начальник – Отто Аданг) і школи психології університету Ліверпуля (керівник – д-р Кліфорд Стотт). Підсумком спільного дослідження та рекомендацій стала монографія “Поліцейське обслуговування футбольних матчів в Європі: усвідомлення і управління ризиком”. Достатньо активною у світі є практика спільних

досліджень з питань психології некерованих мас, корупції в поліції, соціального захисту співробітників поліції тощо;

в) наукова діяльність у відомчому вищому навчальному закладі розглядається і з позицій пропаганди науково-дослідної роботи серед курсантів. У “Положенні про вищі начальні заклади МВС” зазначено право курсанта “брати участь у роботі наукових товариств” [4, с. 452], діяльність яких визначається керівництвом кожного закладу у форматі окремого положення та плану роботи. Організація науково-дослідної роботи серед курсантів здійснюється у форматі підготовки курсових і дипломних робіт, підготовки і проведенні науково-практичних конференцій, написанні статей або рефератів для участі в конкурсах різного рівня.

Правоохоронні органи Україні перебувають на етапі трансформації і створення нових підходів до професійної підготовки працівників ОВС, у зв’язку з чим розробка відповідної нормативно-правової основи для досягнення необхідного результату стає об’єктивно значущою. Керівництво МВС України, усвідомлюючи свою відповідальність за якість підготовки кадрів, активно здійснює корекцію освітнього процесу з урахуванням сучасних вимог шляхом цивілізованої практики – утворення юридичної основи, що є свідомством управлінської культури та ініціативи.

Нормативно-правова база, що діє сьогодні, забезпечує розвиток відомчої освіти. Проте швидко мінливі обставини вимагають активного реагування. Так виникла необхідність створити умови, правові перш за все, для здійснення гуманітаризації освітнього процесу, яка визначає основний вектор сучасного розвитку вищої школи.

Література:

1. Положення про підготовку науково-педагогічних та наукових кадрів у вищих навчальних закладах МВС України: Наказ МВС від 28.04.2006 р. № 421 // Зб. нормат. актів з організації навч.-метод. роботи в Донецькому юридичному інституті. – Донецьк : Відділ навчально-тренінгових технологій ДЮІ ЛДУВС, 2009. – С. 363–388.

2. Концепція реформування системи освіти МВС України та підвищення якості підготовки фахівців для органів внутрішніх справ : Наказ МВС від 28.10.2007 р. № 411 // Зб. нормат. актів з організації навч.-метод. роботи в Донецькому юридичному інституті. – Донецьк : Відділ навчально-тренінгових технологій ДЮІ ЛДУВС, 2009. – С. 394–422.

3. Положення про практичну підготовку слухачів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України : Наказ МВС від 25.01.2008 р. № 30 // Зб. нормат. актів з організації навч.-метод. роботи в Донецькому юридичному інституті. – Донецьк : Відділ навчально-тренінгових технологій ДЮІ ЛДУВС, 2009. – С. 423–431.

4. Положення про вищі навчальні заклади МВС : Наказ МВС від 14.02.2008 р. № 62 // Зб. нормат. актів з організації навч.-метод. роботи в

Донецькому юридичному інституті. – Донецьк : Відділ навчально-тренінгових технологій ДЮІ ЛДУВС, 2009. – С. 436–460.

5. Про визначення базових вищих навчальних закладів МВС України : Розпорядження МВС від 05.06.2008 р. № 612 // Зб. нормат. актів з організації навч.-метод. роботи в Донецькому юридичному інституті. – Донецьк : Відділ навчально-тренінгових технологій ДЮІ ЛДУВС, 2009. – С. 513–514.

6. *Бесчастний В. М.* Система підготовки працівників міліції (поліції) в зарубіжних країнах / В. М. Бесчастний // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності : зб. наук. пр. – Донецьк, 2011. – № 1. – С. 73–80.

7. *Дубровина С. Ю.* Становление и эволюция организационно-правовых форм управления образованием в России / С. Ю. Дубровина // Право и образование. – 2011. – № 4. – С. 78–82.

8. *Дягілева Л. Д.* Підготовка курсантів вищих навчальних закладів МВС України до роботи в міжнародних правоохоронних організаціях : автореф. дис. ... к.юрид.н. : спец. 12.00.01 / Л. Д. Дягілева. – К., 2004. – Режим доступу : http://www.lib.ua-ru/diss/cont_24.html.

9. *Легенський М. І.* Нормативно-методичне забезпечення впровадження етичних стандартів у діяльності органів внутрішніх справ України / М. І. Легенський // Південноукраїнський правничий часопис. – 2010. – № 2. – С. 280–283.

10. *Николаев Б. В.* Структура высшей школы и правовое регулирование высшего образования в США / Б. В. Николаев // Право и образование. – 2010. – № 3. – С. 31–37.

11. *Николаев Б. В.* Конгресс и правовое регулирование высшего образования в США / Б. В. Николаев // Право и образование. – 2011. – № 4. – С. 31–37.

12. *Петручак Л. А.* Проблемы правового обеспечения модернизации профессионального образования / Л. А. Петручак // Право и образование. – 2011. – № 7. – С. 44–52.

Надійшла до редколегії 02.07.2012 р.

УДК323.39(477)

О. М. САХАНЬ, І. Л. МЕЛЬНИК

ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Проаналізовано стан сучасної політичної еліти України, з'ясовано причини її невідповідності вимогам суспільства. Наведено пошук оптимальних варіантів формування, удосконалення української політичної еліти, визначено її роль у житті суспільства.

Ключові слова: суспільство, політична еліта, формування еліт, політичне рекрутування, циркуляція еліт.